

УДК 658.14.17

Кузнцова Т.В., к.е.н., доцент, Ткачук Ю.Г., студентка 4 курсу ФЕіП
(Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне)

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуті питання доцільності здійснення інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства та визначені чинники, що впливають на її рівень. Запропоновано систему показників для оцінки рівня фінансової безпеки та показано її зв'язок з формуванням фінансової стратегії підприємства.

The article deals with questions the feasibility of integrated assessment of financial security company and determines the factors influencing its level. The scorecard to assess the level of financial security and shown its connection with the development of financial business strategy is proposed.

Розвиток ринкових відносин в Україні суттєво ускладнює умови господарювання і посилює конкурентну боротьбу між господарюючими суб'єктами, погіршує їхній фінансовий стан і більше того – призводить до банкрутства. Саме здійснення своєчасної інтегральної оцінки фінансової безпеки дає змогу отримати достовірну інформацію стосовно фінансового стану підприємства та виявити загрози і небезпеки, що заважають ефективній роботі підприємства та стабільному розвитку в майбутньому.

Значний внесок у дослідження актуальних питань фінансової безпеки підприємства зробили такі провідні економісти, як: А. Абалкін, І. Бінько, Є. Бухвальд, О. Василик, К. Горячова, Т. Вахненко, Є. Ведута, А. Гальчинський, С. Глазєв, Н. Гловацька, А. Городецький, М. Єрмошенко, С. Ілляшенко та інші науковці. Серед зарубіжних вчених необхідно виділити дослідження І. Бланка та А. Маршалла, в наукових працях яких розглянуто питання визначення сутності фінансової безпеки підприємства, визначено перелік окремих загроз та індикаторів фінансової безпеки, обґрунтовано різні варіанти класифікації фінансової безпеки та запропоновано певні напрямки її забезпечення. Однак, на нашу думку, поглибленого вивчення потребують саме питання методології оцінки фінансової безпеки підприємства.

На думку І. Бланка фінансову безпеку необхідно розглядати з точки зору кількісного та якісного детермінованого рівня фінансового стану підприємства. Це забезпечить захищеність його пріоритетних інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру,

параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки стійкого зростання в поточному та перспективному періоді [1].

Метою дослідження є узагальнення існуючого досвіду оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства та обґрунтування її ролі у формуванні фінансової стратегії підприємства.

Фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, що виражена у високих фінансових показниках прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних та оборотних коштів, структури капіталу, норми виплат за цінними паперами, а також курсової вартості цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансового становища і перспектив її технологічного та фінансового розвитку [2, С. 101]. Економічна наука в більшості випадків визначає фінансову безпеку як складову економічної безпеки підприємства, яка при цьому вона має свої особливості.

Для кращого розуміння сутності фінансової безпеки підприємства слід з'ясувати її зв'язок з категорією «фінансова діяльність». Ефективність фінансової діяльності безпосередньо пов'язана з фінансовою безпекою, оскільки уповільнення темпів росту діяльності підприємства призводить до збільшення ризику втрати платоспроможності, фінансової стійкості, автономії, зростання залежності від внутрішніх та зовнішніх загроз [5, С. 65].

Забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства передбачає такі дії [2, С. 102-103]:

- аналіз негативних фінансових наслідків розвитку виробничої і маркетингової підсистеми з точки зору стану та змін, передусім її платоспроможності, рентабельності та прибутковості;
- аналіз ринку цінних паперів з точки зору стану привабливості цінних паперів підприємства, залучення власних коштів на інвестування, а також з точки зору захисту від агресивного придбання його акцій конкурентами і можливого встановлення контролю над підприємством;
- аналіз інвестиційних проектів з точки зору наведених вище параметрів;
- аналіз ділових пропозицій підприємству з точки зору ділової етики.

Функціонування підприємства в умовах невизначеності та ризику посилює загрозу фінансовій безпеці підприємства. Усі джерела загроз фінансовій безпеці підприємства можна поділити на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні можуть бути зумовлені змінами економічних механізмів і, насамперед, фінансових відносин у міжнародних та міждержавних угодах, діями окремих держав, змінами економічних та фінансових механізмів у державі, природними явищами. Суб'єктивні чинники фінансової небезпеки мають внутрішнє та зовнішнє походження. Зовнішні суб'єктивні чинники фінансової небезпеки можуть бути пов'язані зі спекуляціями цінними паперами, аг-

ресивним придбанням акцій фірми конкурентами, ціновою конкуренцією суперників, шахрайством з боку окремих фірм і фізичних осіб. Внутрішні суб'єктивні чинники виникають внаслідок недостатньо ефективної діяльності менеджерів фінансово-економічних служб та служби маркетингу [2, С. 102-103].

Формування системи фінансової безпеки має відбуватися на основі розробки відповідної наукової теорії, концепції, стратегії та тактики проведення адекватної політики; застосування засобів, способів, методів її забезпечення. Для виявлення та оцінки рівня загроз фінансовій безпеці підприємства найбільш придатні такі методи аналізу: SWOT–аналіз, PEST –аналіз, метод розробки сценаріїв розвитку подій [3]. Саме через можливість загроз фінансовій безпеці підприємства повинний бути розроблений комплекс заходів щодо захисту від можливих непередбачуваних видів ризику та небезпек [2, С. 101].

Фінансова безпека характеризується таким станом підприємства, який забезпечує [6]:

- фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства у довгостроковому періоді;
- потребу підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення;
- достатню фінансову незалежність підприємства;
- достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень;
- захищеність фінансових інтересів власників підприємств.

Інформаційною базою оцінки фінансової безпеки є:

- фінансова звітність і результати роботи підприємства (показники платоспроможності, фінансової незалежності, структура й використання капіталу й прибутку);
- конкурентний стан підприємства на ринку (частка ринку, якою володіє суб'єкт господарювання, рівень застосування технологій менеджменту);
- ринок цінних паперів (підприємства-оператори та інвестори цінних паперів, курс акцій і лістинг).

Для здійснення інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства необхідні показники, що характеризують фінансово-економічний стан підприємства та рівень його конкурентоспроможності, а саме: показники фінансової стійкості, рівень сегментації ринку, ступінь застосування прогресивних технологій, показник ефективності антикризового управління.

Індикаторами фінансової безпеки підприємства є показники: коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт покриття відсотків, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, показники диверсифікованості продукції, темпи зростання прибутку,

обсягів продажу, обсягів активів, співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості [2, С. 101-102].

Фінансова складова економічної безпеки підприємства – це комплексна величина, яку доцільно визначити за інтегральним показником за бальною оцінкою [6]:

$$S_{\text{фбп}} = S_R + S_{\text{пф}} + S_{\text{да}} + S_{\text{рв}} + S_{\text{ин}}, \quad [1]$$

де $S_{\text{фбп}}$ – інтегральний показник фінансової безпеки підприємства, бали;

S_R – комплексний показник оцінки ефективності управління, бали;

$S_{\text{пф}}$ – комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості, бали;

$S_{\text{да}}$ – комплексний показник ділової активності, бали;

$S_{\text{рв}}$ – комплексний показник оцінки ринкової вартості, бали;

$S_{\text{ин}}$ – комплексний показник оцінки інвестиційної привабливості, бали.

За кожним показником фінансової безпеки підприємства за допомогою експертних оцінок були відібрані індикатори, які найчастіше відображають кожен складову фінансової безпеки.

До системи комплексних показників оцінки ефективності управління (S_R) слід віднести такі показники: рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність продажів, рентабельність продукції [6].

Для оцінки платоспроможності та фінансової стійкості ($S_{\text{пф}}$) розраховують наступні показники: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладів, коефіцієнт залучення довгострокових позикових засобів, коефіцієнт фінансової залежності капіталізованих джерел.

Ділова активність підприємства ($S_{\text{да}}$) характеризується рядом показників: коефіцієнтом оборотності оборотних активів, грошових коштів та власного капіталу [6].

До складу комплексного показника оцінки ринкової стійкості ($S_{\text{рв}}$) доцільно було віднести: коефіцієнт автономії фінансового ризику, маневреності оборотних активів та мобільності [6].

Для оцінки інвестиційної привабливості ($S_{\text{ин}}$) використовують такі показники: коефіцієнт чистої виручки, показник чистого прибутку на акцію, коефіцієнт реінвестування прибутку, коефіцієнт стійкого економічного росту, показник маржинального прибутку [6].

С. Ілляшенко пропонує здійснювати оцінку рівня фінансової складової економічної безпеки підприємства на підставі аналізу фінансової стійкості, ступінь якої визначається виходячи з достатньої кількості оборотних коштів (власних або позичкових) для здійснення виробничо-комерційної діяльності

[7, С. 14]. Це дуже вузький підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, оскільки, крім оборотних коштів, у фінансовій діяльності підприємства задіяні власний основний капітал, прибуток та інвестиції [5, С. 67].

У промисловості оцінку рівня фінансової безпеки можна здійснювати за допомогою рейтингу певного підприємства, який розраховується по сукупності одиничних критеріїв. Він визначається як статистичний показник (миттева фотографія) щодо стану справ на підприємстві або як динамічний (з врахуванням прогнозованої зміни одиничних критеріїв в майбутньому). Рейтинг окремого підприємства характеризує рівень його конкурентоспроможності по відношенню до інших підприємств галузі, а сила конкурентної позиції і є найкращим показником безпеки в ринкових умовах.

В науковій економічній літературі виділяють п'ять рівнів фінансової безпеки підприємства:

- абсолютну (для функціонування підприємству достатньо власних оборотних коштів);
- нормальну (підприємство обходиться власними джерелами формування запасів і покриття затрат);
- хитливу (підприємству недостатньо власних оборотних коштів, воно залучає середньо- та довгострокові позики та кредити);
- критичну (крім власних оборотних коштів, середньо- та довгострокових позик та кредитів, залучаються і короткострокові);
- кризову (підприємство знаходиться на межі банкрутства) [7, С. 15].

Фінансова безпека підприємства тісно пов'язана з ризиком неплатоспроможності, під яким розуміють «ризик того, що суб'єкт господарювання, який залучив фінансові ресурси, виявиться нездатним вчасно погасити зобов'язання, строк сплати яких настав, і, таким чином, може виявитися банкрутом» [8].

Прояв загроз безпеці економіки підприємства відобразатиметься на його фінансовому стані, саме через це необхідним є застосування системи управління фінансовою безпекою, яка повинна враховувати альтернативні шляхи забезпечення безпеки підприємства. При цьому вибір конкретного проекту повинен відповідати фінансовій стратегії і конкретній фінансовій політиці підприємства [6].

Стратегія фінансової безпеки має включати: оцінку внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства; критерії і параметри, які характеризують його інтереси в усьому розмаїтті фінансових відносин; формування фінансової, грошово-кредитної, валютної, бюджетної, податкової, митної, інвестиційної, цінової політики. Важливою умовою при формуванні фінансової стратегії є необхідність створення механізмів, що усувають або пом'якшують вплив факторів, які погіршують фінансову стійкість підприємства.

ства; систему конкретних заходів, спрямованих на реалізацію намічених цілей, яка включає способи гарантування певного рівня фінансової безпеки.

Стратегія забезпечення фінансової безпеки має ґрунтуватися на об'єктивних закономірностях розвитку фінансових відносин, визначати мету та завдання всієї системи забезпечення фінансової безпеки, орієнтуватися на розробку і послідовне здійснення заходів щодо розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі перспективні цілі даної стратегії та механізми її реалізації.

Важливою передумовою забезпечення фінансової безпеки є планування, зокрема бюджетне, комплексу необхідних заходів та оперативна реалізація запланованих дій у процесі здійснення тим чи іншим суб'єктом господарювання фінансово-економічної діяльності [3].

Узагальнюючи вищенаведене, можна стверджувати, що процес забезпечення фінансової безпеки підприємства можна розглядати як процес запобігання збитків від негативних дій за різними напрямками фінансово-господарської діяльності, шляхом оцінки реальних та потенційних внутрішніх та зовнішніх небезпек, які є невід'ємною складовою ефективною діяльності будь-якого підприємства.

1. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Эльга-Центр, 2004. – 784 с.
2. О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98-103.
3. www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_9_sudakova.pdf.
4. Основы экономической безопасности. (Государство, религия, предприятие, личность) / под. ред. Е.А. Олейникова. – М., 1997. – 288 с.
5. Горячова К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65-67.
6. www.rusnauka.com/30_NIEK_2009/Economics/54118.doc.htm.
7. Льяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке // Актуальные проблемы экономики. – 2003. – № 3. – С. 12-19.
8. Хлістунова Н.В. Фінансові ризики та платоспроможність підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 7. – С. 63-68.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С.О. (НУВГП)